

ВТУ „СВ.СВ. КИРИЛ И МЕТОДИЙ“
ФИЛОЛОГИЧЕСКИ ФАКУЛТЕТ
КАТЕДРА „ГЕРМАНИСТИКА И НИДЕРЛАНДИСТИКА“

ул. "Т. Търновски" № 2, 5003 В. Търново; тел: (00359.62)618-360; факс: 62 80 23; germ@uni-vt.bg

проф. д-р Николина Бурнева

РЕЦЕНЗИЯ

отн. документите и публикациите,
представени от доц. д.ф.н. **МАЙА РАЗБОЙНИКОВА-ФРАТЕВА**,
преподавателка в Катедрата по германистика и скандинавистика
на ФКНФ във СУ „Св. Климент Охридски“

за участие в конкурса за професор по немскоезична литература,
обявен от СУ „Св. Климент Охридски“ в ДВ, бр. 26 / 07.04.2015 г.

1. Оценка на процедурата

С оглед на горе посочената обява Научното жури бе избрано и назначено от Ректора на СУ „Св. Климент Охридски“ по предвидения в ЗРАСРБ ред и в законосъобразен срок. Първото заседание на журито взе единодушни решения, които бяха спазени в по-нататъшния ход на процедурата.

Доц. д.ф.н. Майа Разбойникова-Фратева е единственият участник в конкурса. Документите, които представя, са съобразени с изискванията на ЗРАСРБ и на действащия Правилник на Софийския университет.

Като се позовава на чл. 105, ал. 3 от последния, кандидатката участва в конкурса с един учебник по история на немскоезичната литература за средния курс и 28 статии в специализирани научни издания, 4 рецензии върху научни изследвания на други автори, 6 предговора към научни и научно-приложни сборници и 9 „статии в печата“, т.е., популярни изложения по теми, свързани с немскоезичната култура. Всички те не са били включени в списъка на публикациите ѝ и не са взимани предвид при предходни процедури за придобиване на научни звания и степени.

В количествено отношение представената научна продукция съответства на монографичен труд, а качествата на разработките ще бъдат коментирани по-долу.

Въз основа на тези наблюдения считам, че формалните изисквания към документацията и към процедурата на конкурса са спазени.

2. Коментар и оценка на публикациите

Научните изследвания на доц. д.ф.н. Майа Разбойникова-Фратева според мен са много добре коментирани от самата нея в „Справка за приносните моменти в публикациите“. Само по себе си това обстоятелство е показателно за способността ѝ за авторефлексия и систематичност, тъй като добре структурираният текст с пригледна композиция и умело дозирана лаконичност бързо и надеждно създава общото впечатление от цялостното ѝ амплоа на учен.

2.1. Учебна литература

Като се има предвид, че академичната длъжност „професор“ предполага не само висока професионална информираност, но и дидактически и педагогически умения и подход към материята, от особена важност е представената учебна литература. Оригиналното заглавие „HERAUSFORDERUNG LITERATUR. Besser lesen, sprechen, schreiben lernen. Ein literarisches Lese- und Interpretationsbuch“ далеч по-точно отразява естеството на книгата, отколкото клишетото „учебник“, както се води тя в списъка с публикации на български език. Създадено на прелома между две столетия, в условията на преход не само в медиално, но и в ментално, културно-политическо и институционално отношение, това учебно помагало се стреми да систематизира базисните знания по история на немскоезичната литература въз основа на традиционния германистичен канон. Централната му част (с. 6-180) представлява христоматия с откъси от ключови произведения на бележити автори – кратки пасажки от симптоматични за времето си „теоретични“ (всъщност, философско есеистични) творби и умело подбрани откъси от най-характерни фикционални текстове. Композицията следва принципа на културно-историческите епохи, като във всеки раздел, посветен на съответната епоха, се въвежда с кратки уводни бележки. Положително качество на помагалото е, че е богато илюстрирано с разнообразни и адекватни визуализации на третираните тематични полета.

Втората част (с. 181-207) цели да насочи ползвателите на помагалото (според спецификацията в подзаглавието това са ученици от 11. клас), за да им създаде умения и навици за четене и интерпретиране на литературни произведения. Добро решение е

композиционното подреждане на дидактическите насоки по разделите в хрестоматията, с което се подпомага затвърждаването на представената материя. Прави впечатление опитът да се избегне фронтално-възпроизвеждащият метод на контрол на знанията чрез подкана за групово работно (напр. отн. „Страданията на младия Вертер“, с. 183). Правилен е и стремежът дискусиата да не се затваря само в съдържателно-тематичното обсъждане на текстовете, а покрай конкретните произведения да се предлага, макар и често само чрез намеци или бегли препратки, поглед към формално-естетическите жанрови характеристики (новела, наративни фактори, лирически формати и пр.).

Това учебно помагало показва амбицията на доц. д.ф.н. Майа Разбойникова-Фратева към популяризиране на немскоезичната литература в образователната сфера. Тази амбиция личи и от публикациите ѝ, посветени на педагогически и институционално-академични теми.

2.2. Статии

Статиите си доц. д.ф.н. Майа Разбойникова-Фратева е групирала на тематичен принцип, с което се открояват следните изследователски полета:

1. *Межкултурност, транскulturност, трансдиференция,*
2. *Спомен и памет,*
3. *Gender studies, men's studies, емоционалност и емпатия,*
4. *Теодор Фонтане,*
5. *Проблеми на германистиката,*
6. *Други теми.*

По принцип съм съгласна с това групиране, но не виждам резон в отделянето на „4. Теодор Фонтане“ от предходните статии, доколкото разглежданите там текстове са корпус към общата формулировка на научно-изследователския проблем „3. Gender studies, men's studies, емоционалност и емпатия“. Считам обаче, че публикациите за Фонтане имат своето място в настоящия списък, тъй като фокусът на интерпретацията тук е изместен спрямо изследването в монографията на Фратева (от 2011 г.), а и се разглеждат други произведения.

Но тъй като качествата на един учен се измерват не само с обема и проблематиката на неговите изследвания, а най-вече с неговата методология за подбор на проучвания материал и за последващите го наблюдения, анализи и интерпретации, както и за убедителното извеждане на заключения, аз ще характеризирам тези моменти:

Забележително богат корпус

Както повечето сериозни чуждестранни германисти, доц. Майа Фратева доказва, че не се ограничава в интензивното изследване на някакъв относително малък истори-

чески или регионален дял от немскоезичната литература. Тя изследва автор(к)и от периода на ранната модерност – напр. Фридерике Брун и Бетине фон Арним-Брентано, през класическия Немски реализъм – напр. Теодор Фонтане, Франц Кафка, Роберт Валзер, Йозеф Рот, Херман Брох, Роберт Музил, Елиас Канети, та до нашите съвременници Винфрид Георг Зебалд, Барбара Фришмут, Ханс-Улрих Трайхел, Роберт Менасе, Илзе Айхингер, Уве Тим, Елфриде Йелинек, Ингеборг Древиц, Марлене Хаусхофер, Едгар Хилзенрат. Всички тези текстове, добре проучени и осмислени, представляват представителна извадка от австрийската (към която, струва ми се, че доц. Фратева има особени симпатии), и германската литератури от повече от два века.

Изходни теоретични концепции и приносни моменти

Водещите теоретични постановки в разработките си доц. д.ф.н. Майа Разбойникова-Фратева заема от общопризнато новаторски културоведи с изявена социологическа насоченост: Бернхард Валденфелс, Левинас, Ролан Барт, Мишел Фуко, Александер и Маргарете Мичерлих, Цветан Тодоров и др. Това придава на литературните ѝ интерпретации дълбочина и убедителност и дава възможност да се хвърлят мостове между отделните публикации, за се запази характерното епистемно родство на изследванията.

Освен с компетентност авторката прави много добро впечатление и с творческото прилагане на заетите постановки. Напр. концепцията за трансдиферентността ѝ дава възможност да разкрие освобождаването на събитийността от нейния материален, респ., реален характер и прехода към деконструктивни комбинации със стереотипни ментефакти. От двойното кодиране на чуждото като външно и вътрешно авторката извежда тезата за двойната оптика в интерпретирането на представената събитийност – от гласа на текста (автор и/или персонаж) и от читателя, както и вътрешната полиморфия поради разединяването на перспективите на разказвача и персонажа.

Опитът на преводач дава възможност на Фратева да оцени водещото значение на интерпретиращия превод – една дълго време пренебрегвана страна в рецептивната естетика, чието продължаване с теорията на межкултурния трансфер (един колкото неотменим, толкова и постоянно игнориран аспект на културоведския подход към литературата) е от изключителна важност.

Дистанцията на изследователя спрямо корпуса не позволява на Фратева да се поддаде на баналните феминистични трактовки на текстовете от Барбара Фришмут и Марлене Хаусхофер. С критичността към обществените и научни нагласи в целевите култури, характерна за бикултурния чуждестранен германист, колегата открива една

наистина продуктивна тема в женската литература на австрийките: въпроса за разминаването между политическите декларации и социалните практики в западно-европейските общества по отношение на многоезичността и проблемите на плурикултурните общности.

Лайтмотив в изследванията на Фратева е динамиката на понятията и еволюцията на наратива – от еднолинейното, реалистично изложение на факти и събития към семиологичната конструкция, в която фактологията става знакова система. Изследователската линия Бахтин – Бубер – Левинас, която можем да считаме вече за класика в наратологията, съчетана със структурално-семиотичния подход към литературния текст като вторично знакова система, полагат основата за анализ на културата на паметта. Конкретните анализи на Фратева показват как паметта, реализирана като биографема, също не е постоянна и неузвима система от нормативи, а подлежи на деконструкции, поддава се на предубеждения, зависима е от човешкия фактор като неин променлив носител.

Тези приносни моменти са убедително изведени, като наред с конкретните произведения, на които са посветени отделните публикации, Фратева не пести усилия да подготви богат апарат от бележки под линия, препратки към сродни литературни явления, социологически наблюдения и контекстуални разяснения. Това е особено ясно изразено в статиите, посветени на Винфрид Зебалд.

Несъмнено трябва да се признае заслугата на Майа Фратева и за популяризирането на немскоезичната култура в България. Текстовете ѝ „в печата“ са кратки, ясни и винаги компетентни, така че представянето на литературните явления (автори, течения и пр.) не търси сензационното звучене и не страда от суетната словоохотливост на посредствените литератори.

Критични бележки

В публикациите, представени в настоящия конкурс, Майа Фратева не показва целия, широк диапазон на фоновете си познания относно водещи теоретични концепции в съвременното литературознание и културознание. Това вероятно е следствие от все още фрагментарния характер на тази сбирка от отделни, много леко свързани помежду си разработки. Според мен сегашното ниво на анализ и интерпретация позволява обединяването на основната част от тези статии в една книга, където „Gender studies, men’s studies, емоционалност и емпатия“, „Спомен и памет“ и „Межкултурност, транскултурност, трансдиференция“ могат да бъдат относително самостоятелните раздели, но водещите теоретични линии да обгърнат целия корпус и да разчетат в него промяната на

историческите семантики, движението на границите между понятията и фактите, та дори и перспективите за литературните иновации.

Конкурсът за професор предполага демонстрация на педагогическа компетентност от страна на кандидата за високата академична длъжност. Фратева е представила една дидактизирана история на немскоезичната литература от Немското просвещение до Немския натурализъм, с която бих спорила много, ако не отчитах нейната вече неопровержима историчност. От 2003 г., когато е публикувана, са се променили много от параметрите на обучението по литература дори в университетската германистика, та камо ли в средношколския курс, било то и във все още елитните езикови гимназии. За своето време книгата е била по-скоро новаторска за българския пазар на педагогическа литература с богатите си илюстрации и опита за разчупена типография, с някои препратки встрани от вечните, неизбежни велики мъже на установения с десетилетия литературен канон. Но както прекомерната гъстота на информацията, така и нецелесъобразно подробната извадка от вече анахронични в езиково отношение текстове (на Лесинг, Шилер и др.) будят силно недоумение. Според мен степента на дидактизиране на материята също не е достатъчна, респ., не е достатъчно конкретизирана, не е и особено гъвкава (липсва ракурсът към темата за медиалните трансформации, липсват съвременните социални форми на контрол на знанията – проекти, драматизации, викторини и пр. интерактивни задачи). Убедена съм, че Майа Фратева може и възнамерява да създаде новия си курс по литература за ученици, който да е съобразен с естетиката и културната прагматика на нашия век.

3. Препоръки

Те произтичат от формулираните току-що критични бележки:

Много добро впечатление в професионалната биография на доц. Фратева ми направи нейният стремеж към самоусъвършенстване. Горната забележка относно учебната литература аз обвързвам с пожелание за нов курс по история на немскоезичната литература, в който да преобладават авторски разработки по системно-теоретични проблеми.

Прави впечатление, че Майа Разбойникова-Фратева представя самостоятелни изследвания. Това е само по себе си много положителен факт, но участието в авторски колективи също е препоръчително за по-силното обвързване на собствения творчески потенциал с потребностите и подкрепата на професионалната общност. Би било уместно именно в случаите на разработване на учебна литература да се подхожда

кооперативно, особено с оглед на по-широкото приложение на създадения продукт и извън рамките на един университет.

4. Импакт фактор

4.1. Цитиране, рецензии и други отзиви

Доц. д.ф.н. Майа Разбойникова-Фратева е представила няколко списъка с цитирани нейни публикации. Броят на списъците не е недостатък на личната документация на колегата, а отразява все още неразвитата ни наукометрия, която поради липса на систематичен подход, обединяващ всички източници на информация, се придържа към няколкото водещи реферативни журнали (които – както знаем, не са изчерпателни). Затова е нужно извадката от Информационно-библиографския център да бъде допълвана и от личния (неофициален, но достоверен) списък на авторката.

Показателно е, че са цитирани най-различни публикации, а това означава, че качеството на статиите от Майа Разбойникова-Фратева е еднакво високо, независимо от тематиката или обема им. Показателно е също, че Майа Разбойникова-Фратева е цитирана в разнообразни публикации в няколко държави: България и Германия (многкратно), Мексико, Румъния, САЩ (Пенсилвания), Чехия, Швейцария. Нейни публикации са отразени във водещи реферативни журнали и световни библиотечни каталози: С.Е.Е.О.Л., Karlsruher Virtueller Katalog (KVK), Library of Congress (САЩ), WorldCat, MHRA (Великобритания), Националната библиография на РБългария (НБКМ).

В списъка на публикациите си Майа Разбойникова-Фратева не е включила книгата, почиваща на докторската ѝ дисертация: „Jeder ist seines Unglücks Schmied". Männer und Männlichkeiten in Werken Theodor Fontanes“. Аз обаче искам да напомня за този много силен труд, намерил прием в каталога на берлинското издателство за научна литература „Франк и Тиме“ през 2011 г. Това обстоятелство никак не е банално, като се вземе предвид, че монографиите от български германисти литературоведи, издадени през последните десетилетия в Германия, се броят на пръсти. Макар и поради постановките в нормативните документи на процедурата трудът няма да се коментира и оценява повторно, е редно да отчетем, че с този си актив авторката представлява не само себе си в международната научна общност, но и институцията, в която работи.

4.2. Ученици

Доц. д.ф.н. Майа Разбойникова-Фратева е посочила в професионалната си автобиография много свои ученици (дипломанти, докторанти), които – наред с богатата

тематична палитра на лекционните ѝ курсове в бакалавърската и магистърската степени – са гаранция за педагогическия ѝ ангажимент.

4.3. Институционална активност

Познавам отдавна колегата като добър организатор на научни форуми и добросъвестен изследовател. Обстоятелството, че тя участва в редица комисии на високи административни нива, показва, че е ценен експерт в областта на академичното образование, на културния трансфер и в научно-изследователската сфера. Пожелавам ѝ да бъде по-категорична в организационните си инициативи, за да допринесе по-съществено за поддържането и развиването на германистичната общност в България. Избирането ѝ за член на УС на Съюза на германистите в България преди няколко месеца показва положителна тенденция и в тази насока.

5. Заключение

Напълно убедена в научните и социалните качества на доц. д.ф.н. Майа Разбойникова-Фратева, аз **препоръчвам на Научното жури да ѝ присъди академичното звание „професор“** и ще гласувам положително за това.

гр. Велико Търново, 29 юли 2015 г.

.....
(проф. д-р Николина Бурнева)